

Csicsay Alajos

Az első egyetemes tanügyi kongresszus

A Pedagógiai Lexikon szócikke szerint a „*tanügyi kongresszus, nevelésügyi kongresszus, egyetemes tanítói gyűlés: nevelésügyi intézmények, szervezetek, egyesületek által összehívott nemzetközi v. országos jellegű pedagógustalálkozás, amelyen a pedagógia, a tanügy átfogó kérdéseit v. valamely részterületét behatóan tárgyalják meg. Ilyen néven tartja nyilván a magyar neveléstörténet az eddig hét alkalommal összehívott egyetemes »tanítói« gyűlést.*”

Ha figyelembe vesszük, hogy az első, magyar nyelven zajló pedagógiai kongresszust 1848-ban tartották meg, a hetediket pedig 2008-ban, legutóbb pedig 2. Virtuális Nevelésügy Kongresszus néven 2022-ben, akkor kiderül, hogy az eltelt 160 (174) év alatt 7 alkalommal került sor ilyen típusú tanácskozásra. Hogy a végén miért lett annyira zavaros az összejövetel ideje meg a tárgysorozata, az a későbbiekben külön magyarázatot kíván. A lényeg az, hogy pedagógiai kongresszust általában 20-30 évenként hívtak össze, olyankor, amikor a társadalomban komoly gazdasági, politikai, ideológiai átrendeződések zajlottak, mondhatnánk azt is, törések álltak be. Az elsőnek az összehívását, *Tavasi Lajos* kezdeményezte, s a megvalósítására 1848. július 20-tól 24-ig a pesti egyetem nagytermében került sor. Nyomban felvetődik a kérdés, ki lehetett az a *Tavasi Lajos*, akiről mi, a II. világháború utáni szlovákiai magyar pedagógusok sem a pozsonyi képzőben, sem a nyitrai főiskolán semmit nem hallottunk. Nem valószínű az sem, hogy a fiatalabb kollégák a képzésük során valami érdemlegeset tanultak volna róla. Úgy gondolom, az ő életének és munkásságának a bemutatásával is adós a magyar pedagógiatörténet.

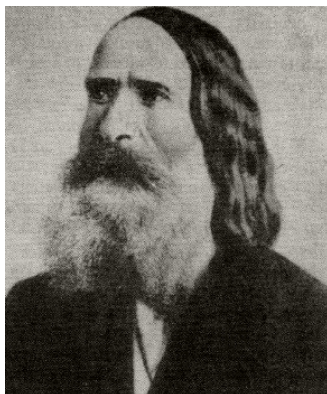
Forrás: <http://freepik.com>

Abban az időben, amikor *Tavasi* született, szülővárosának neve németül *Zipser Neudorf*, magyarul *Szepesújfalu*, lengyelül *Spiska Nowa Wies*, latinul *Villa Nova*, illetve *Iglovia*, szlovákul pedig, *Spišska Nová Ves* volt. Ma kizárólag ez utóbbi nevet viseli. Hogy miért tartom ezt fontosnak felsorolni? Azért, hogy lássuk, a 18. és a 19. század fordulóján Szepes vármegyének e mintegy 10 ezer lakosú városában hány nemzet fiai értek meg békésen egymással. E város rengeteg neves szülöttjét tartjuk számon, akik közül talán a legismertebb *Csontváry Kosztká Tivadar* festőművész, *Neményi Lili* színművész, operaénekes, *Zathureczky Ede* hegedűművész. *Tavasi Lajos*ról viszont nem mondhatnánk, hogy legalább megközelítőleg

annyira lenne ismert, mint az említettek. Sajnos ahogy Apáczai Csere János, ő is feledésbe merült. Pedig a modern magyar pedagógiának – a 19. század közepén – ő volt az egyik, ha nem éppen a legkiemelkedőbb úttörője.

Ahogy említettem, Tavasi Lajos Iglón, egy cipszer (sváb) család gyermekeként született 1814. augusztus 2-án. Német származásáról világosan tanúskodik a *Teichengräber* családneve, amit 1846-ig viselt. Alsóbb iskoláit szülővárosában, Losoncon és Sárospatakon végezte, az utóbbi helyen töltött ideje alatt tanult meg eléggé jól magyarul, ott ismerte meg behatóan a magyar történelmet és a magyar irodalmat, melyeknek elkötelezett híve maradt egészen az élete végéig. 1831–36 között Lőcsén teológiát és bölcsezetet tanult, közben elsajátított három idegen nyelvet, az angolt, a franciát és az oroszot is. Tehát nem akármilyen elme lehetett. Mivel szülei korán meghaltak, diákévei alatt kénytelen volt magáról gondoskodni, ami nem lehetett éppen könnyű. Egy ideig magántanítója volt a tanulóársainak, majd 1836-tól, három éven át házi nevelőként működött a Prónay bárócsaládnál, a Pest megyei Acsán. Közben jutott ideje némi országjárásra is. Pesten ismerkedett meg az ottani evangélikus iskola vezetőivel, valamint néhány reformpárti politikussal, többek között báró Wesselényi Miklóssal, akinek oldalán részt vett az 1838-as nagy dunai árvíz okozta mentési munkálatokban. 1839-ben németországi tanulmányútra indult a jenai, hallei, göttingeni és a berlini egyetemekre. 1842-ben bölcsészdoktori oklevéllel tért haza, és egy esztendeig nevelői állást vállalt a nagy befolyással bíró Szirmay Ádám családjánál Pesten. Minden bizonnyal ekkor fogalmazódott meg benne a házi tanítással kapcsolatos, máig érvényes ellenérzése, miszerint: „*A magánnevelés – úgymond – individuális embert nevel. »Társias« ember »társaságban«, iskolatársak közösségében alakulhat ki, a »társias« nevelésbe szerzett tapasztalatok és jó példa hatására.*” Ezt az alapvető gondolatot az iskolai nevelés-oktatásban később *szocializációnak* nevezték, és mindmáig így is emlegetjük. Tavasi korszerű pedagógiai nézeteit Pestalozzi nevelési elméleteire építette fel és terjesztette idehaza. 1845-ben a pesti evangélikus gimnázium igazgatójává nevezték ki. Első szakmai közösség-szervező munkája a protestáns (evangélikus) tanítógyűlések összehívása volt Pesten és Sopronban, valamint az ő jóvoltából jelent meg 1846-ban Pesten az első magyar pedagóguslap, *Nevelési Emléklapok* címen.

Tudjuk, hogy Tavasi elsősorban evangélikus lelkésznek tanult, s e minőségében tevékenykedett tanárként is. Ám ennek ellenére 1847 és 1848-ban nyíltan és határozottan foglalt állást amellett, hogy az „*iskolákat fel kell szabadítani az egyházak gyámkodása alól*”. Nem bízott a feudális államban, ezért egyik röpiratában azt vallotta, az iskolákat mind az egyháztól, mind az államtól függetleníteni kell, irányításukat a szülőkből és pedagógusokból álló választmányokra kell bízni. Ez azonban egyáltalán nem jelentett nála világnézeti elhajlást, materializmust. Én inkább arra gondolok, ők lehettek, akik az *ökumenizmus* magvait elvetették. „*A tanítás és tanulás szabad legyen a társaságban – írta –, szabad és nem kasztokhoz vagy vagyonosokhoz kötött a nevelés.*”

Tavasi Lajos
Forrás: <http://arcanum.com>

Tavasi kitűnő szervező volt, és minden problémára kiterjedt a figyelme. Társaival megalakították a *Magyar Nevelési Társaságot*, melynek elnökévé *Ney Ferencet* (1814–1889), a pesti kisdudóvá igazgatóját választották, alelnökének pedig *Warga Jánost* (1804–1875), a református főgimnázium igazgató-tanárát, valamint *Brassai Sámuel*t (1797–1897) a kolozsvári unitárius egyház polihisztor tanárát nevezték ki. Ugyanezek az emberek szervezték meg az *egyetemes tanítógyűlést* és látták el annak elnöki és alelnöki feladatait is. Az akkori neves személyek közül mint szervezők részt vettek a találkozón: *Majer István* (1813–1893) katolikus pap mint jegyző, az esztergomi egyházmegye későbbi címzetes püspöke és az ottani tanítóképző tanára, illetve igazgatója; *Rómer Flóris* (1815–1889) bencésszerzetes, régész, művészettörténész és festőművész; *Jedlik Ányos* (1800–1895), Szímő község neves szülötte, ugyancsak bencés szerzetes, aki a dinamó (első villanymotor) feltalálójaként írta be nevét a fizikatörténetbe; *Karacs Teréz* (1808–1892) mint a plenáris ülés egyetlen nőtagja, aki mellesleg *Bessenyei Györgynek* volt az ükunokája.

Forrás: <http://freepik.com>

Bizonyára a 257 résztvevő között több olyan személy is akadt, aki ha nagy hírnevet nem, de méltó megbecsülést valószínűleg szerzett magának. Számomra az a meglepő, hogy mindannyian valamelyik egyház tagjai, sőt némelyek a papjai is voltak, mégis az iskolák egyháztól való függetlensége mellett foglaltak állást. Erre nem lehet más magyarázat, mint az, hogy elégük volt a Habsburg-ház, illetve az udvar szolgálatában álló katolikus egyház legfelsői vezetőinek a feltétlen engedelmisséget követelő elvárásaiból. Semmi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a kongresszus (mindegy, minek nevezzük) szervezőinek mindegyike valamilyen módon részt vett a szabadságharcban. *Majer István* például honvédkórházat létesített Esztergomban. *Rómer Flóris* (aki mellesleg egy ideig József főherceg nevelője volt), kezdetben utász közlegényként szolgált, 1849. április 10-én részt vett a váci ütközetben, május 21-én pedig Buda visszafoglalásában. Bátor tetteiért kiérdemelte a századosi rangot, ám a bukás után szigorú börtönbüntetésre ítélték, és csak öt év leteltével részesült közkegyelemben. Őt a külvilágtól való elzártság nem viselte meg annyira, legalábbis lelkileg nem, mint a többi rabot. Nemcsak azért, mert szerzetes volt, hanem mert ott is folyvást tanult. Szabadulása után Pesten a piarista gimnáziumban, majd a győri bencés gimnáziumban tanított. Élete Nagyváradon ért véget, de ekkorra már az MTA tagja, kanonok és végül püspök lett. A tudománytörténet a régészet atyjaként tartja őt számon.

Brassai Sámuel 1848-ban az országos katonai iskola tanárává nevezték ki, ami nyilvánvalóan nem valósulhatott meg, viszont 1848 végétől 1849 augusztusáig Bem tábornok seregében, tisztként szolgált. A szabadságharc bukása után nem menekült külföldre, viszont két éven át bujkálnia kellett Erdély északi hegyei közt. 1837-től volt levelező, majd 1865-től rendes tagja a Magyar Tudományos Akadémiának.

Tavasi Lajos a legidősebb tanítványai élén, 1848 végétől vett részt a fegyveres harcokban. Toborzótisztként egy önkéntes légiót szervezett, s annak századosaként küzdött végig a szabadságharcot. A dévai fegyverletételnél került fogságba, s mint sok más tisztet, őt is közlegényként sorozták be az osztrák hadseregbe. Ezredét Itáliába vezényelték, ahol két esztendőt töltött különböző városok laktanyáiban. Parancsnokai hamar felfigyeltek a tehetségére, aminek köszönhetően beprotezsálták Grawert tábornokhoz, aki megbízta fia nevelésével. 1851-ben elbocsátották a hadseregből, viszont Pestre nem térhetett vissza, mert onnan kitiltották. Kényszerlakhelyének Iglót jelölték ki, de állást sokáig ott sem kaphatott, ezért kénytelen volt főúri családoknál ismét házi nevelőként dolgozni. Csak 1856-tól taníthatott a helyi evangélikus gimnáziumban, melynek végül az igazgatójává léphetett elő.

Felidézve az akkori társadalmi viszonyokat fölöttébb nagy naivságnak, sőt képtelenségnek tűnik a tanítók ama törekvése, hogy válasszák ketté a vallás- és a közoktatásügyi minisztériumot, vezessék be az általános tankötelezettséget, és ráadásul hozzanak létre egy olyan tanítóegyesületet, amelyik „egyenrangú lesz a parlamenttel és a kormánnyal”. Ez utóbbi vélhetően sosem realizálódik, mivel a társadalom szerkezete ezt nem fogja lehetővé tenni. Sőt, csalódniuk kellett az általuk elképzelt polgári állam megvalósulásában is.

Felhasznált irodalom:

Nagy Sándor szerk. (1979): *Pedagógiai lexikon*, 2. kiadás, 4. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó.

url: https://hu.wikipedia.org/wiki/Tavasy_Lajos (Letöltés ideje: 2024.09.10.)